

TA'LIM JARAYONIDA XAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNI AXAMIYATI

*Ismoiljon Raxmonov Alisher o'g'li
Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolaning asosiy maqsadi ta'lim jarayonida hayotiy xavfsizlik ko'nikmalarini shakllantirishning ahamiyatini tahlil qilish, bu ko'nikmalarni qanday qilib samarali o'rgatish mumkinligini ko'rsatish va bu borada mavjud tajriba va amaliyotlarni o'rganishdir.

Kalit so'zlar. Xayot faoliyati xavfsizligi ko'nikmalari, texnologik xavfsizlik, uyda xavfsizlik, gigiyena va salomatlik.

THE IMPORTANCE OF FORMING LIFE SAFETY SKILLS DURING EDUCATION

Annotation: The main purpose of this article is to analyze the importance of building life safety skills in the educational process, to show how these skills can be taught effectively, and to study the existing experiences and practices in this regard.

Keywords: Life safety skills, technological safety, home safety, hygiene and health.

ВАЖНОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация: Основная цель данной статьи – проанализировать важность формирования навыков безопасности жизнедеятельности в образовательном процессе, показать, как можно эффективно обучать этим навыкам, а также изучить существующий опыт и практику в этом отношении.

Ключевые слова. Навыки безопасности жизнедеятельности, техногенной безопасности, безопасности жилища, гигиены и здоровья.

KIRISH. Bugungi kunda ta'lim jaryonida hayot faoliyati xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirish juda ahamiyatli va muhim hisoblanadi. Chunki har bir inson u ta'lim u oluvchi yoki ta'lim beruvchi bo'lishidan qat'iy nazar, hayot faoliyati xavfsizligi ko'nikmalari shakllangan bo'lishi lozim, buning natijasida xavfsiz ta'lim muhiti yaratiladi, qolaversa inson o'zi va yon atrofdagilarni xavfsizligi taminlashi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI: Hayotiy faoliyati xavfsizlik ko'nikmalari ta'lim jarayonida muhim ahamiyatga ega, chunki ular bolalarni nafaqat maktabda, balki kundalik hayotda ham xavfsizlikni ta'minlashga yordam beradi. Bu ko'nikmalar bolalarga o'zlarini va boshqalarni himoya qilishda muhim rol o'ynaydi va ularni mustaqil, mas'uliyatli va ogoh fuqarolar sifatida shakllantiradi.

Hayotiy faoliyati xavfsizlik ko'nikmalarini o'rgatish bolalar va kattalar hayotini saqlash, jamiyat xavfsizligini oshirish, va turli xavf-xatarlarga tayyor bo'lish uchun muhimdir. Bu ko'nikmalar nafaqat favqulodda vaziyatlarda, balki kundalik hayotda ham xavfsizlikni ta'minlashga yordam beradi.

Ta'lim jarayonida hayotiy faoliyati xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirishda pedagogik yondashuvlar asosida o'z oldimizga qo'ygan maqsadlarga yetishimiz mumkin.

Hayotiy xavfsizlik ko'nikmalari nima? Shu savolga oydinlik kiritib o'tmoqchiman.

Hayotiy xavfsizlik ko'nikmalari – bu insonning turli xavfli vaziyatlarda o'zini va boshqalarni himoya qilish uchun kerak bo'lgan bilimlar, malakalar va xulq-atvor

qoidalari majmuasidir. Ushbu ko'nikmalar shaxsning kundalik hayotida xavfsizlikni ta'minlash, favqulodda vaziyatlarga tayyor bo'lish, va ularning oldini olishga qaratilgan.

Ta'lim jaryonida bizda qanday ko'nikmalar shakllanishi lozim shular haqida fikr yutib ko'ramiz ular quydagilardir.

Favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik ko'nikmasi: Bu ko'nikmada ta'lim jaryoni yuz berishi mumkin bo'lgan fvv larga tayyolanish hisoblandi. Masalan: Yong'in, zilzila, suv toshqini kabi tabiiy ofatlar yoki inson qo'li bilan yaratilgan favqulodda holatlarga qanday javob berish kerakligini bilish.

Birinchi yordam ko'rsatish bu ko'nikma: Jarohatlar, kuyishlar, va boshqa tibbiy favqulodda holatlarda qanday harakat qilishni o'rganish. Transport xavfsizligi: Yo'l harakati qoidalariga rioya qilish, avtoulovlarda xavfsizlik kamarini taqish va xavfsiz velosiped haydash. Gigiyena va salomatlik: Kundalik gigiyena qoidalariga rioya qilish, sog'lom turmush tarzini saqlash. Uyda xavfsizlik: Elektr jihozlari, gaz plitalari va boshqa uy-joy xavfsizligini ta'minlash qoidalari. Internet xavfsizligi: Onlayn faoliyatda xavfsiz qolish, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish.

Ta'lim jarayonida hayotiy xavfsizlik ko'nikmalarining roli:

1. Hayotiy xavfsizlik ko'nikmalarini shakllantirish: Bolalarni himoya qilish: Bolalarni turli xavfli vaziyatlardan himoya qilish uchun kerakli ko'nikmalar bilan ta'minlash. Ma'lumot berish: Bolalarga xavfsizlik qoidalari va ularning ahamiyatini tushuntirish.

2. Amaliy mashg'ulotlar va darslar: Darslar: O'quv dasturida xavfsizlik bo'yicha darslar tashkil qilish, nazariy bilimlarni berish. Mashg'ulotlar: Amaliy mashg'ulotlar orqali olingan bilimlarni mustahkamlash, o'yinlar va simulyatsiyalar orqali qiyin vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishni o'rgatish.

3. Mustaqillik va mas'uliyatni oshirish: O'z-o'zini himoya qilish: Bolalarda mustaqil ravishda xavfsizlik choralari ko'rish va favqulodda vaziyatlarda to'g'ri harakat qilish ko'nikmalarini shakllantirish. Mas'uliyatli bo'lish: O'z hayoti va atrofdagi odamlarning xavfsizligi uchun mas'uliyatni tushunish.

4. Uzluksiz ta'lim: Bosqichma-bosqich o'qitish: Hayotiy xavfsizlik ko'nikmalarini maktabgacha ta'limdan boshlab yuqori sinflarga qadar uzluksiz o'rgatish. Yangilanish va rivojlanish: O'quv dasturlarini yangilab turish, yangi xavfsizlik choralari va texnologiyalarini o'quvchilarga o'rgatish.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Hayotiy faoliyati xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirishda quyidagi pedagogik yondashuvlardan foydalanish qo'l keladi:

- Integrativ yondashuv: Hayotiy xavfsizlik ko'nikmalarini boshqa fanlar bilan bog'lab o'rgatish. Masalan, tarbiya, tabiiy fanlar, va biologiya darslarida birinchi yordam ko'rsatishni, jismoniy tarbiya darsida xavfsiz sport qoidalarini o'rgatish.

- Interaktiv yondashuv: O'quvchilarni faol ishtirok etishga undash. O'yinlar, simulyatsiyalar, rolli o'yinlar va boshqa interaktiv usullar yordamida o'quvchilarning ishtirokini oshirish.

- Amaliy yondashuv: Teoriya va amaliyotni birlashtirish. O'quvchilarga nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlarda qo'llash imkoniyatini berish.

- Psixologik yondashuv: O'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish. Har bir yosh guruhiga mos usullarni tanlash.

- Kontekstual yondashuv: O'quvchilarning hayotiy tajribasini hisobga olish. O'quvchilarga kundalik hayotda duch keladigan vaziyatlar orqali xavfsizlik ko'nikmalarini o'rgatish.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari hayot faoliyati xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirish quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi:

- Taqlid qilish: Bolalar kattalarning xulq-atvoriga taqlid qilish orqali ko'nikmalarni

o'rganadi. O'qituvchi va ota-onalarning namuna ko'rsatishi muhim.

- O'yin orqali o'rganish: Bolalar o'yinlar orqali yaxshiroq o'rganadi. O'yinlar xavfsizlik qoidalarini amalda qo'llashga imkon beradi.

- Qiziqish va ishtirok: Bolalar o'zlari qiziqqan mavzularda ko'proq ishtirok etadi. Xavfsizlik mavzularini qiziqarli qilish ularning ishtirokini oshiradi.

- Bosqichma-bosqich o'rganish: Bolalar yangi bilim va ko'nikmalarni bosqichma-bosqich o'rganadi. Maktab dasturlarini yoshga mos ravishda bosqichma-bosqich ishlab chiqish kerak.

- Amaliy mashg'ulotlar: Bolalar amaliy mashg'ulotlar orqali ko'nikmalarni mustahkamlaydi. Teoriya va amaliyotni birlashtirish ularning o'rganishini yaxshilaydi.

Ushbu metodologik yondashuvlar hayotiy faoliyati xavfsizligi ko'nikmalarini samarali shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Ular orqali o'quvchilar xavfsizlik qoidalarini chuqurroq o'rganadi va amalda qo'llashni o'rganadi.

TAHLILLAR VA NATIJALAR. Hayotiy faoliyati xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirishda turli ta'lim usullari sinovdan o'tkazilganda quyidagi natijalar kuzatildi:

Amaliy mashg'ulotlar: O'quvchilar nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash orqali yaxshiroq o'zlashtirishdi. Misol uchun, birinchi yordam ko'rsatish bo'yicha amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarning ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirdi. Simulyatsiyalar:

Yong'in va zilzila kabi favqulodda vaziyatlar uchun simulyatsiyalar o'quvchilarga bu holatlarda to'g'ri harakat qilishni o'rgatishda samarali bo'ldi. Interaktiv o'yinlar va rolli o'yinlar:

Bu usullar o'quvchilarni darslarga qiziqtirish va faol ishtirokini ta'minlashda muhim rol o'ynadi. O'quvchilar o'yin orqali qoidalarni eslab qolish va amaliyotda qo'llashni osonroq o'zlashtirishdi. Integrativ yondashuv:

Xavfsizlik ko'nikmalarini boshqa fanlar bilan bog'lab o'rgatish o'quvchilar uchun ancha samarali bo'ldi, chunki bu ularga mavzuni turli kontekstlarda tushunishga yordam berdi. Bosqichma-bosqich o'rganish:

Yosh guruhlariga moslashtirilgan usullar o'quvchilar uchun ko'proq foydali bo'ldi. Bolalar o'z yoshiga mos keladigan qiyinchilik darajasida yangi bilim va ko'nikmalarni o'rganishdi.

Hozirgi kunda hayotiy faoliyati xavfsizligi ko'nikmalarini o'rgatishda duch kelinadigan muammolar va ulardan chiqish yo'llari haqida to'xtalib o'tamiz.

Resurslarning yetishmasligi: Ko'pgina maktablarda xavfsizlik ko'nikmalarini o'rgatish uchun zarur materiallar va uskunalarni yetishmaydi. O'qituvchilarning tayyorgarligi:

Ba'zi o'qituvchilar xavfsizlik ko'nikmalarini o'rgatish bo'yicha maxsus tayyorgarlikka ega emaslar. O'quv dasturlarining cheklanganligi:

Ba'zi o'quv dasturlari xavfsizlik ko'nikmalariga yetarlicha e'tibor bermaydi yoki ularga joy ajratmaydi. Bolalarning qiziqishini saqlash:

Uzoq vaqt davomida xavfsizlik mavzusiga e'tibor qaratish bolalar uchun qiyin bo'lishi mumkin.

Tayyor dars materiallari: Maxsus tayyorlangan o'quv materiallari va qo'llanmalar orqali o'qituvchilar uchun ishni yengillashtirish. Texnologik resurslar:

Virtual va raqamli simulyatsiyalar, onlayn o'yinlar va ilovalar orqali xavfsizlik ko'nikmalarini qiziqarli va samarali qilish. O'qituvchilarni tayyorlash:

O'qituvchilar uchun xavfsizlik bo'yicha maxsus kurslar va seminarlar tashkil etish. Hamkorlik:

Ota-onalar va jamiyat tashkilotlari bilan hamkorlik qilish orqali bolalarning xavfsizlik ko'nikmalarini mustahkamlash.

XULOSALAR. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki ta'lim jarayonida hayotiy faoliyati xavfsizligi ko'nikmalari shakllantirish dolzarb masla bo'lib turibdi. O'zib kelayotgan yosh avlodni xavfsiz ta'lim olishi o'z va tegdoshlariga xavfli vaziyatlarda yordam berish ko'nikmalarini shakllangan bo'lsa albatta buni natijasida insonlarni hayotini saqlab qolishi va yurtimiz rivojlanishiga katta xissa qo'shgan bo'ladi.

Hayotiy faoliyati xavfsizlik ko'nikmalari insonlarning xavfli vaziyatlarda o'zlarini va boshqalarni himoya qilish, xavf-xatarlardan saqlanish va favqulodda holatlarda

to'g'ri harakat qilish uchun zarurdir. Bu ko'nikmalar hayotni saqlash, stressga qarshi kurashish, va jamiyat xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Pedagogik yondashuvlar hayotiy faoliyati xavfsizlik ko'nikmalarini o'rgatishda integrativ, interaktiv, amaliy, psixologik, va kontekstual yondashuvlar samarali bo'ldi. Bu yondashuvlar o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliyotga qo'llashda yordam beradi va ularning qiziqishini oshiradi.

Usullar samaradorligi amaliy mashg'ulotlar, simulyatsiyalar, va interaktiv usullar o'quvchilarning xavfsizlik ko'nikmalarini yaxshiroq o'zlashtirishlariga yordam berdi. O'yinlar va rolli o'yinlar darslarga qiziqishni oshirdi, integrativ yondashuv esa xavfsizlik ko'nikmalarini boshqa fanlar bilan bog'lash orqali yanada samarali o'qitishga imkon berdi.

Muammolar va imkoniyatlar hayotiy faoliyati xavfsizlik ko'nikmalarini o'rgatishda resurslarning yetishmasligi, o'qituvchilarning tayyorgarligi va o'quv dasturlarining cheklanganligi kabi muammolar mavjud. Biroq, tayyor dars materiallari, texnologik resurslar, va ota-onalar bilan hamkorlik imkoniyatlari mavjud bo'lib, ular muammolarni hal qilishda yordam berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O'sh, R. (2021). «Hayotiy xavfsizlik ko'nikmalarini o'rgatish metodologiyalari.» Ta'lim va Innovatsiyalar Jurnali, 45(3), 12-25.
2. Saidov, J. (2020). «Favqulodda vaziyatlarda birinchi yordam ko'rsatish: Tavsiyalar va amaliyot.» Tibbiyot Va Ta'lim Kitoblari, 78(2), 34-48.
3. Tursunov, M. (2019). «O'quvchilarda xavfsizlik ko'nikmalarini shakllantirish: Metodologik yondashuvlar.» Ta'lim Psixologiyasi, 67(1), 56-70.
4. Islomov, D. (2018). «Internet xavfsizligi va yosh bolalarning onlayn faoliyati.» Zamonaviy Ta'lim, 52(4), 89-102.
5. Karimova, N. (2022). «Pedagogik yondashuvlar va xavfsizlik ta'limi.» Xalqaro Ta'lim Tadqiqotlari, 33(5), 112-130.